

1. ΚΕΙΜΕΝΟ:

Κωστή Παλαμά: «Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου»

(Απόσπασμα από τον *Προφητικό*)

(Κ.Ν.Λ. Β' Λυκείου, σσ. 95-98)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Ο *Προφητικός* είναι ο πιο παλιός λόγος, στενά συνυφασμένος με την ιστορία της εποχής που γράφτηκε. Ποιο γεγονός αποτέλεσε την αφετηρία της ποιητικής έμπνευσης και ποιος ο στόχος του ποιητή¹;
2. Σε ποιο χώρο και χρόνο μεταθέτει ο ποιητής τη δράση του *Προφητικού*;
3. Η ποίηση του Παλαμά θεωρείται ότι εκφράζει τα προβλήματα, τους πόθους και τις προσδοκίες του Γένους.² Πώς τεκμηριώνεται η άποψη αυτή μέσα από το κείμενο;
4. Ο ίδιος ο Παλαμάς διακρίνει τα ποιήματά του σε τρεις κατηγορίες: στο *λυρισμό του εμείς*, στο *λυρισμό του εγώ* και στο *λυρισμό των όλων*. Σε ποια κατηγορία εντάσσεται το ποίημα αυτό και γιατί³;
5. Ο Παλαμάς χαρακτηρίζεται ως «πρωτεύκός» και ως προς τα λογοτεχνικά ρεύματα που αφομοίωσε. Από ποιες τεχνοτροπίες φαίνεται να έχει επηρεαστεί στο ποίημα αυτό⁴;
6. Ποια κοινά στοιχεία παρατηρείτε ανάμεσα στην εποχή στην οποία μεταφέρεται ο λόγος του ποιητή - Προφήτη (Βυζάντιο, λίγο πριν από την Άλωση της Πόλης) και την εποχή στην οποία γράφεται ο Δωδεκάλογος του Γύφτου (μετά την εθνική ταπείνωση του 1897 [χρόνος σύνθεσης του έργου: 1899 - 1907]);

¹ Βλ. εισαγωγικό σημείωμα στο ποίημα, Κ.Ν.Λ. Β' Λυκείου, σ. 95.

² Βλ. Ερατοσθένη Καψωμένου, «Ο Κωστής Παλαμάς, η εθνική ιδεολογία και η πολιτισμική μας παράδοση», *Φιλολογική* (Οκτ.-Νοεμβ.-Δεκ. 1993, έτος 11, Φ.45), σσ. 10-13: «...πριν απ' όλα είναι ο ποιητής των 'μεγάλων οραμάτων'. Νοιάζεται για τα γενικά και μείζονα προβλήματα, κοινωνικά, εθνικά, παγκόσμια».

³ Εντάσσεται στο λυρισμό του εμείς, γιατί το ποίημα αυτό είναι στενά συνυφασμένο με τις εθνικές περιπέτειες του γένους μας.

⁴ Βλ. Κ.Ν.Λ. Β' Λυκείου, εισαγωγή, σσ. 73-74, για την επίδραση του παρνασισμού και συμβολισμού στον Παλαμά.

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Ποιος είναι ο χρόνος του «Προφητικού»; Γιατί επιλέγει ο ποιητής αυτή την εποχή;
2. Σε ποιο χρόνο βρίσκονται τα ρήματα του ποιήματος και γιατί;
3. α) Ποιες ενότητες διακρίνετε στο απόσπασμα;
β) Σε τι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τον τόνο;
4. α) Ποιες παρομοιώσεις αισθητοποιούν την πτώση της Χώρας;
β) Ποια στάδια θα ακολουθήσει ο ξεπεσμός της;
5. Με ποιες εικόνες παρουσιάζεται ο αφανισμός της Ψυχής;
6. Ποιο ποιητικό μέτρο και ποια είδη ομοιοκαταληξίας χρησιμοποιούνται στο ποίημα;
7. Να εντοπίσετε χαρακτηριστικά σχήματα λόγου από το ποίημα (εικόνες, χιαστό, κύκλο, παρομοιώσεις, παρηχήσεις κ.ά.) και να δείξετε τη λειτουργικότητά τους.
8. Μελετητές επισημαίνουν το λυρισμό, τη μεγαλοπρέπεια του λόγου και τα υψηλά νοήματα του ποιήματος. Συμφωνείτε; Να αιτιολογήσετε τη γνώμη σας.
9. Με ποια εκφραστικά μέσα επιτυγχάνεται ο προφητικός τόνος του αποσπάσματος;
10. Ο ποιητής διακρίνεται για τη γλωσσοπλαστική του ικανότητα. Να στηρίξετε την άποψη αυτή με εκφράσεις και λέξεις από το ποίημα.

2.3. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. α) Πού απευθύνεται ο ποιητής στην α' ενότητα (στ.1-24);
β) Τι προφητεύει για τη Χώρα;
2. Ποια άποψη εκφράζει ο ποιητής στους στίχους 5-9 για την ιστορική παρουσία της «Χώρας» στον κόσμο;
3. α) Πώς χαρακτηρίζει ο ποιητής τη Χώρα στην οποία απευθύνεται;
β) Γιατί ο δρόμος της παρομοιάζεται με το δρόμο του ήλιου; Ποιο συναίσθημα δημιουργεί στον αναγνώστη η εικόνα της Φήμης που σαλπίζει την πτώση της Χώρας;

4. Με τι παρομοιάζεται ο θάνατος της χώρας στους στίχους 11-16; Είναι επιτυχημένες οι παρομοιώσεις;
5. Ποια εντύπωση επιδιώκει να δημιουργήσει ο ποιητής στους στίχους 15-22;
6. Πώς θα συμπεριφερθεί ο Καιρός στην Πολιτεία; Γιατί;
7. Τι προφητεύει ο ποιητής για την Ψυχή της Πολιτείας στη β' ενότητα (στ.25-41);
8. α) «Ω Ψυχή παραδαρμένη από το κρίμα!»: Ποιο είναι το νόημα της επιφώνησης «Ω Ψυχή»;
- β) Ποιο νομίζετε ότι είναι το κρίμα της Ψυχής;
9. Η λύτρωση της Ψυχής από την αμαρτία παρουσιάζεται ως πράξη αγάπης και αποτέλεσμα οίκτου του Θεού («όσο να σε λυπηθεί της αγάπης ο θεός»). Αν εφαρμόσουμε το αρχαίο ηθικό σχήμα αμαρτία → άτη⁵, με ποια συμφορά πλήρωσε τα κρίματά της η Χώρα με βάση το ποίημα;
10. Ο Αιμίλιος Χουρμούζιος, σχολιάζοντας το στίχο «θα γδυθείς της αμαρτίας το ντύμα», δίνει την ακόλουθη ερμηνεία στην αμαρτία: «Αμαρτωλή είναι η χώρα όχι γιατί βγήκε από το δρόμο του Θεού, αλλά γιατί μόλεψε τις θετικές αξίες της ακμής της, παραγνώρισε τη σημασία της αποστολής της και ποδοπάτησε την αρετή...»⁶.
 - α) Πώς κρίνετε την ερμηνεία αυτή;
 - β) Σε ποιες άλλες αιτίες μπορεί να οφείλεται η παρακμή των εθνών;
11. Από ποια στοιχεία θα συνειδητοποιήσει η Ψυχή την επικείμενη αναγέννηση;
12. «Θα 'ρθει κι η ώρα»: Πώς αντιλαμβάνεστε το νόημα της φράσης αυτής;
13. Ποιες έννοιες προσωποποιούνται στο ποίημα;
14. «Τα φτερά τα πρωτινά σου τα μεγάλα»: Ποιες αξίες συνθέτουν το προηγούμενο μεγαλείο της Χώρας;
15. Πολλοί ερμηνευτές βλέπουν στο στίχο 41 υπαινιγμό στη λεγόμενη Μεγάλη Ιδέα των Ελλήνων (δηλ. την ανάκτηση των αλύτρωτων εδαφών). Να σχολιάσετε την άποψη αυτή⁷.
16. Σε ποια σημεία φαίνεται η αγάπη του ποιητή για την πατρίδα του;
17. Είναι αισιόδοξος ή όχι ο ποιητής για το μέλλον της Χώρας; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με συγκεκριμένες αναφορές στα αποσπάσματα.

⁵ Βλ. Ι. Συκουτρή, «Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου, δύο διαλέξεις», Αφιέρωμα *Νέων Γραμμάτων*, Γκοβόστης, Αθήνα, σ. 136.

⁶ *Ο Παλαμάς και η εποχή του*, τ. Β', Διόνυσος, Αθήνα, σσ. 140-141.

⁷ Βλ. Φ. Μιχαλόπουλος, «Κωστής Παλαμάς», *Νέα Εστία*, Χριστούγεννα 1943, σ. 188.

2.4. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Δωδεκάλογος του Γύφτου, Λόγος Ι

«Κι απάνου απ' όλες τις πατρίδες
δόξα σ' εσένα ιδεατή
κορφή, υπερούσια Πολιτεία
της μουσικής μου κόρη εσύ!

Πίνει το γάλα σου ο πολίτης
και υπάκοος μ' εσένα ζη,
κ' ελεύτερος με την ψυχή του,
κ' είν' η ζωή του αρμονική.»

Να αναπτύξετε το νόημα των παραπάνω στίχων από τον *Αναστάσιμο Λόγο* (Γ') του *Δωδεκάλογου*, όταν η Πολιτεία έχει αναστηθεί.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Είναι γνωστή η αρχαιολατρία του ποιητή⁸. Πώς συνάγεται από το ποίημα αυτό;
2. Να εκφράσετε τις κρίσεις σας για τη γλώσσα του ποιήματος και τις δυνατότητες του ποιητικού λόγου του Παλαμά, με βάση αυτό το ποίημα.
3. Έχοντας ως αφετηρία το ποίημα αυτό, να απαντήσετε στο ερώτημα: πώς νομίζετε ότι μπορεί ο ποιητικός λόγος να προσφέρει κοινωνικό έργο;
4. Έχει ειπωθεί ότι ο *Προφητικός* αποτελεί «ένα προσκλητήριο σ' ολόκληρο τον Ελληνισμό». Να στηρίξετε, αν συμφωνείτε, την άποψη αυτή με βάση τα συγκεκριμένο απόσπασμα.

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1. Να παρουσιάσετε το περιεχόμενο όλου του *Δωδεκάλογου του Γύφτου* και να δώσετε τις πιθανές ερμηνείες για το συμβολισμό του Γύφτου.
2. Να γράψετε ένα δοκίμιο έκτασης περίπου 200 λέξεων, καταγράφοντας τις κρίσεις σας σχετικά με την ποιητική τεχνοτροπία των ποιητών: Παλαμά - Σικελιανού - Καβάφη (με βάση τα ποιήματα που περιέχονται στο σχολικό βιβλίο).
3. Να συγκρίνετε το ποίημα του Γ. Γρυπάρη «Οι Εστιάδες» με το απόσπασμα του Παλαμά από τον *Προφητικό*, ως προς τις ιδέες και τη γλώσσα.

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

⁸ Βλ. Π.Δ. Μαστροδημήτρη, «Συνοπτική εισήγηση για την αρχαιολατρία του Παλαμά», *Φιλολογική*, ό.π., σσ.14-15.

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία

(45 λεπτά περίπου)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΤΑΞΗ: ΤΜΗΜΑ:

ΜΑΘΗΜΑ: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Κ. Παλαμά, «Δωδεκάλογος του Γύφτου»

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποια εκφραστικά μέσα πετυχαίνει ο ποιητής να δώσει προφητικό τόνο στο ποίημα;

.....
.....

Μονάδες 3

2. Ποιες ψυχικές διαθέσεις του ποιητή-προφήτη διαφαίνονται στο ποίημα και με ποιες εικόνες εκφράζονται κυρίως;

.....
.....

Μονάδες 6

3. Ποιος είναι ο φιλοσοφικός στοχασμός του Παλαμά στο ποίημα αυτό; Ποιες προσωποποιημένες έννοιες προβάλλουν αυτόν το στοχασμό;

.....
.....

Μονάδες 5

4. Να ερμηνεύσετε τους παρακάτω στίχους:

α) «Πάει το ψήλος ... ήλιου» (στ. 5-9)

β) «Και θ' ακούσεις ... κύμα» (στ. 30-34)

.....
.....

Μονάδες 6